

KOLOMANOV ŽEGEN

Grozotna godlja marksističnega izražanja, ki je zagledala dan v sklepih plenuma Zveze komunistov Jugoslavije (gl.str.15.), javno kaže miselno zmedo ljudi, katerim smo junija priporočali, naj vzamejo knjige v roke. Nove probleme je treba na novo premisliti in jih jasno spoznati. Toda komunisti ne delajo tako. Vprašanj se lotijo z žlobodranjem brez pravega pomena. Morda praznoverno upajo, da bodo odpravili težave z zagovarjanjem po novem kolomanovem žegnu. A če se ne morejo znebiti nesmiselnega izražanja, naj bi sklepe vsaj bolje uredili, da ne bi vsebovali toliko ponavljanja in ponovnega vračanja na ista vprašanja v različnih oblikah. Dejstvo, da problemov - kot so storilnost in dobičkanost - ne spregledajo v celoti, jim pač ni v prid, ko se bodo z gospodarstvom. Kako naj bo komunistom jasna pot v bodočnost, če so vodila tako zmešana?

„PRIPRAVLJEN BITI - TO JE VSE!“

Titovsko usmerjena Neodvisna socialistična zveza v Trstu je 29. julija prenehala obstojati. Svojim članom je pred razpustom naročila naj vstopijo v Togliattijevo Komunistično stranko ali Nennijevo Socialistično. Čeprav je bilo nekaj takega pričakovati že mesece sem (gl. KT 273), je vendar ta korak za vse Slovence preuranjen in zgrešen. Vi dali je verjetno še premočan, da bi ob njem lahko pristopajoči komunistični Slovenci igrali kako pomembno vlogo. Slovenska prisotnost v Nennijevi stranki bi lahko nekaj pomenila, kajti ta stranka je takorekoč na vladi in ne bi bilo napak, če bi se v njej slišal tudi slovenski glas. Toda za tako vlogo je treba modrih in podjetnih in predvsem narodno zavednih ljudi. Ker pa je razpust Neodv. social. zveze bil naročen od zgoraj in ne torej izraz sklepa svobodnih članov, je veliko vprašanje, če bo kak moder, podjeten in značajan Slovenec šel med italijanske socialiste. Obe Slovenski demokratični zvezi, ki bi prav zdaj lahko izkoristili zlato priložnost, sta si po zadnjem sporu (KT 278.) kot pes in mačka. Če bi obe Zvezi pravočasno ustavili plaz nezaupa = nja, ki se je sprožil, in če bi svoj narodno politični program uravno vesili tudi s socialnimi primesmi, bi zdaj lahko pritegnili mnoge titovsko razočarane a narodno zavedne in socialistično usmerjene Slovence. (Zdi se, da tem ljudem tudi pomlajena Slovenska katoliška skupnost ne bo privlačna.) Obstoja sicer še šibka možnost, da pride do neke nove organizacije teh dovčerajsnjih titovcev, a je veliko vprašanje, če bi ta slovensko stvar tudi politično okrepila. In za koga bodo ti ljudje volili ob prvi priložnosti?

Rekli bi, da od Trsta v Gorico ni daleč in da je skrajni čas, da predsednika obeh Demokratskih zvez pogledata dejstvom v oči, se se = staneta in iskreno pomenita. Svobodni Slovenci to pričakujemo!

UREDNIŠTVO

KLIC TRIGLAVA izhaja okoli 20. v mesecu. Izdaja ga Slovenska Pravda. Nje no mnenje predstavljajo samo članki, podpisani od izvršnega odbora. -

Uredništvo:

Uprava:

Graeme Road, ENFIELD, Middx.

BM/Triglav, LONDON, W.C.1

DENAR SVETA VLADAR

(Od našega sodelavca v Trstu)

V poslednjem intervjuju z ameriškimi obiskovalci (gl.poročilo na zadnji strani; op.ur.) se je Tito dotaknil tudi bodoče jugoslovanske ustave. Čeprav je bilo spet nadrobljenih le nekaj drobtin, je možno i v tem primeru zaključiti, da bo nova ustava morala v občutni meri za devati delavsko samoupravljanje. Da pomen tega ne bo zmanjšan, se mi zdi gotovo. Toda zdi se nujno, da bodo morali biti nekje določeneje začrtani delokrogi in medsebojni odnosi posameznih samoupravnih teles - pa naj gre potem za proizvajalce ali za upravni aparat. Praktičneje bi bilo kajpak, če bi te reči določali zakoni, ki jih je možno hitreje sprejemati in spreminjati kot pa okorno ustavo. Toda je že ta ko, da se hoče najbrž tudi v tem pogledu Jugoslavija razlikovati od drugih držav in da gre razvoj v odmiranje države svojo začrtano in proglašeno pot naprej.

Na nek način bo namreč treba načelno urediti in rešiti take pri mere, kot jih takorekoč dnevno čujem ali berem o njih v časopisju; ti nazorno kažejo, kako komplicirana je zmeda v jugoslovanski upravi in gospodarstvu.

Vzemimo npr. podeželsko občino Grosuplje v ljubljanskem okraju, kjer je ta problem lažje zapaziti kot pa v kaki večji občini, čeprav ta pravtako obstoja v slednji. Nikakor ni politični forum, občinski ljudski odbor, tisti, ki odloča o vseh pomembnejših vprašanjih komuneh; to so proizvajalci, tisti, ki dele denarna sredstva za delovanje politično-upravnega foruma. Konkretno, to so podjetja. Grosuplje je po obsegu majhna občina, zajema pa v glavnem štiri gospodarske organizacije, od katerih so odvisna finančna sredstva celotne komune: Trgovsko podjetje "Tabor", "Dolenjsko gradbeno podjetje", "Motvoz" in Kmečka zadruga. Pod "Tabor" spadajo trgovine na drobno in debelo (ne samo v občini Grosuplje; poslovalnico ima npr. v Velenju, trgovsko posredniško pisarno pa celo v Vojvodini). "Dolenjsko gradbeno podjetje" je eno najuspešnejših gradbenih podjetij v Sloveniji, saj gradi od Kolpe do Kopra. Obe podjetji imata že vrsto let podjetna in sobna direktorja; promet gre v milijarde. Temu primerno tudi vedrita in oblačita v Grosupljem. Brez njiju bi bila občina brez sredstev. Tu ne gre le za davke, obvezne prispevke; končno od slabo vođenega podjetja, ki zahaja v periodične krize, niti davkov ni moč izterjati. V vprašanju so "črni fondi", ki jih obe podjetji ustvarjata za potrebe občine. Toda roka roko umiva, pravi star pregovor. In če npr. direktor enega ali drugega podjetja zaide v kakšno osebno težavo kot se je npr. dogodilo direktorju "Tabora" Marinišku, ko ga je družbena inšpekcija obdolžila raznih manipulacij (več o takih zadevah lahko berete v majski številki KT), je več kot jasno, da se bo občinski odbor postavil zanj. Čeprav so v Ljubljani zahtevali njegovo odstavi tev, ga ljudski odbor ni hotel razrešiti niti niso hoteli proti svojem direktorju nastopiti "organi delavskega samoupravljanja", kajti slučaj je pač tako nanasel, da so imeli delavci Mariniška radi. Mož je sicer sedel več mesecev v preiskovalnem zaporu, toda ko je bilo tega konec, je spet ravnateljaval v Grosuplju. (Kot čujem vprašanje še ni zaključeno in me zanima, kaj bo reklo sodišče.) Slo je celo tako daleč, da se je delovni kolektiv "Tabora" postavil javno v časopisju za Mariniška in potrdil njegovo koristno delo za podjetje. Temu je sicer sledila po tisku ostra polemika, toda kolektiv je vztrajal pri svojem.

Še drug primer iz Grosuplja, ko že pišem o njem, je zanimiv: pri direktorju združnega kombinata Perovšku so bili odkriti neki finančni prekrški in tega bi moral zaslišati finančni inšpektor. Toda ker je ta občinski uslužbenec, združni kombinat s Perovškom na čelu pa

ima velik vpliv v občinskem ljudskem odboru, je bil inspektor brez moči, ko je Perovšek odklonil, da bi ga on zasliševal. Stvar je morala priti pred okrožno javno tožilstvo v Ljubljani.

Dvojni davek

Ta mali primer z Grosupljem kaže, kdo zaradi svojega položaja in razpolaganja s sredstvi pridobiva na političnem vplivu v današnji Jugoslaviji. Kajpak čisto nemogoče je primerjati to stanje s predvojnimi. In glavo grem staviti, da takega razvoja niti komunisti sami niso predvidevali, ko so se odločili za isistem delavskega samoupravljanja. Toda s tem pa cele storijske še ni konec. Kajti kot na primer v Grosuplju raste pomen zbora proizvajalcev in pada pomen občinskega ljudskega odbora kot političnega predstavništva, je opaziti porast vpliva proizvajalcev tudi v vsedržavnem okviru in merilu. Zaradi svojega prevladujočega vpliva po občinah in okrajih so velika podjetja dobila pod svoj vpliv tudi teritorialne politične organe, preko katerih potem proizvajalci izvajajo svoj vpliv in celo pritisk. Zato so se zadnje čase razni predstavniški organi vedno več ukvarjali s tipičnimi gospodarskimi problemi. Posledice takega stanja je moč čutiti na mnogih mestih, saj so proračuni odvisni od gospodarskih organizacij in njihovih prispevkov. Tako so npr. v Ljubljani dosegli zbori proizvajalcev posameznih mestnih občin, da morajo javni uslužbenci sami plačevati prispevek za šolstvo, ki seveda ni majhen. Ker tega plačujejo, kar zadeva delavstvo, samo gospodarske organizacije direktno, ga torej njihovi nameščenci (delavci) sploh ne čutijo: podjetja so enostavno za toliko dvignila plače, vse skupaj pa so v obliki proizvodnih stroškov vkalkulirala v višje cene proizvodov. Če gre za produkt široke potrošnje, npr. javni uslužbenci potem dvakrat plačajo šolski davek - direktno in indirektno pri nakupu dražjih predmetov.

Ves problem je toliko bolj zapleten, ker tu nikakor ne gre za neko nasprotje ali izvajanje pritiska gospodarskih organizacij na politične odbore, ki so v eni ali drugi obliki ekspozitura partije. Dejstvo je, da so komunisti povsod, da je partija povsod - v gospodarskih organizacijah, redno na direktorskih mestih in v ljudskih odborih. Toda ko gre za interese, osebne ali komunalne, prečesto pač ti prevladajo nad politično (partijsko) zavestjo. Pa naj bo potem v malem v kaki zakotni občini ali v velikem v Ljubljani ali Beogradu. Ljudje se niso v bistvu prav nič spremenili, pa čeprav so prešli vojno, okupacijo in revolucijo ali pa dnevno berejo in poslušajo o enem ali drugem. Razlika je le v tem, da so take primere svoje dni drugače reševali kot jih rešujejo danes. In tedaj jih je bilo moč rešiti lažje in hitreje, le če je bila volja za to na merodajnem mestu. Zdaj pa tudi če je volja, tega ni mogoče, kajti odnosi in ves sistem je tako strašansko zapleten, ljudska morala pa obremenjena tako na psu, da si je težko predstavljati izhod iz te jugoslovanske gospodarske krize, o kateri toliko čujemo iz samih ust jugoslovanskih oblastnikov zadnje čase.

KLIC preiskuje: KAKO ČISTIMO V JUGOSLAVIJI

(Poročilo tržaškega dopisnika)

Ali je v Jugoslaviji res v teku čistka med komunisti, kot je trdil dr. Lajos Lederer v londonskem OBSERVERju 29. julija? Šest dni prej je Tito na plenumu Centralnega komiteja izjavil: "Mislim, da so pričeli dvomiti v delavsko samoupravljanje nekateri ljudje zgoraj, katere smo zdaj zamenjali, ker so smatrali, da delavsko samoupravljanje ni našlo svojega mesta."

Ranković se je dan pred Titom izražal mnogo bolj lirično in nejasno: "Mere Izvršnega komiteja so pripomogle, da so se zamislili in

zdrznili iz pozabe mnogi člani in voditelji Zveze komunistov, ki so delali večje ali manjše napake v svojem delu.... Pod močnim vplivom takih diskusij so se pričele...preurejati vrste komunistov v borbi proti vsemu, kar je tuje naši socialistični družbi." Rankovića bi bilo mogoče tolmačiti tako, da nekoliko korupcije socialistični družbi nikakor ni tuje in da se vrste niso kaj prida preuredile, kar se tega tiče. A oba s Titom sta nakazala nekaj sprememb ali zamenjav, kar bi bilo mogoče razumeti kot čistko.

Gornje bi torej podkrepilo navedbe dr. Ledererja. Po drugi strani pa manjka vsakršnih vidnih znakov, kar močno govori proti verjetnosti čistke. Namen čistke je očistiti prav toliko s strahom kot s kaznijo. Če čistka ni javna, izgubi večji del svoje učinkovitosti, ker ne preplaši skritih grešnikov in nasprotnikov. Po Rankoviću bi bilo mogoče sklepati, da bo čistka še prišla na dan saj so se vrste komunistov šele pričele preurejati in preurejanje morda še zmeraj traja. A Tito-ve besede govore proti; po njegovem so "ljudje zgoraj" že zamenjani in je torej kakršnakoli čistka že končana.

Pregledati je torej treba precejšnje predsedanje in vrvenje, ki je bilo opazno v izvršnih svetih, komitejih in odborih junija in julija po Kardeljevem govoru v skupščini 28. maja. A pregled pokaže, da so si cer precej premešali "ljudi zgoraj", a da je težko reči, da so koga poslali v politično Sibirijo. Iz Zveznega izvršnega sveta so leteli trije: Lidija Sentjuro je bila še istega dne postavljena za predsednika komisije za organizacijska in kadrovska vprašanja pri sekretariatu Izvršnega odbora zveznega odbora SZDLJ; Ljubčo Arsov se je preselil v Skopje za predsednika Sobraja; Slobodan Penezić pa se je pri drugih vratih vrnil v Zvezni izvršni svet kot predsednik Izvršnega sveta Srbije. V treh republikah so se sekretarji republiških Zvez komunistov (Marinko, Jovanović, Koliševski) umaknili s položaja predsednika republiške skupščine; v treh pa so ostali (Bakarić, Veselinov, Pucar). V tem ne vidim nikakršnega skritega pomena, ker Marinko in Jovanović nimata mnogo skupnega.

Šila in kopita je pobral guverner Narodne banke Janko Smole. A še predno je mogel dobro zapokati, so mu v Sloveniji že preskrbeli stolček in ga postavili v Izvršni svet. Direktor Uprave carin Zlate Biljanovski je tudi odfrčal s položaja, a je pristal v odboru za družbeno nadzorstvo zvezne skupščine, kar pač ovrže vsako sumničenje, da je bil obdolžen umazanih poslov. Djurica Jojkić, bivši beograjski župan, ki se je na lepem znašel na deželi, se je nemudoma povzpел na vrh v Vojvodini, in pač tudi ni bil odšlavljen, ampak poslan, da poseje dovolj pšenice.

Le v Črni gori so zadeve nekoliko črne. Tam so ga nedvomno najbolj lomili, saj imajo največ "političnih" tovarn in požro letno lepe tri milijarde dinarjev iz federacije. Iz Izvršnega komiteja CKZK Črne gore so odlovili tri. 72-letni Nikola Kovačević, ki se je udeležil že Balkanskih vojn, in 58-letni Spaso Drakić sta odšla zaradi "bolezni" (ki utegne biti črnogorska trma); a Radomir Komatina je bil povišan v Beograd - tokrat eden od redkih Črnogorcev. Verjetno prva dva še ostaneta člana CK. Nekoliko smešno je, da je ob istem času Djoka Pajković "prilezel" (če se pačim po srbski) iz Izvršnega komiteja Srbije v Izvršni komite Črne gore. Zadnji komite so tudi poživili s 37-letnim "Beograjčanom" Budimirjem Soskićem in predsednikom črnogorskih sindikatov Iko Mirkovićem. Na vsak način so Črno goro nekoliko prenovili, čeprav Blažo Jovanović še gospoduje v Titogradu na precej birokratičen način.

Dopolnilo: V julijski številki KLICA TRIGLAVA je na str. 16. pomotoma izpadlo ime sekretarja za budžet in splošno upravo - Nikola Šiliha.

TA PRESNETI IZVOZ

Po uradnih podatkih je vrednost jugoslovanskega izvoza v prvem polletju letošnjega leta dosegla 86,4 milijarde dinarjev, kar je za 3 milijarde ali 3,5% več kot lani v istem obdobju. Iz Slovenije same so izvozili za 12,9 milijard dinarjev, kar je za 1,8 milijarde ali 16% več kot v prvem polletju lani. Istočasno pa se je vrednost jugoslovanskega uvoza dvignila za 6,7% na 133,9 milijard dinarjev. Razlika med izvozom in uvozom se je še posebno povečala zaradi zmanjšane izvoza živilskih proizvodov (20,3 milijarde din v primeru z 25,5 milijard v prvem polletju lani), kar je bila posledica slabe letine. Letos so med drugim uvozili pol milijona ton pšenice, 50.000 ton koruze, 4.000 ton krompirja in nekaj tisoč ton čebule, za katero je Tito rekel v Splitu, da je v Jugoslaviji dražja od zlata.

Struktura izvoza in uvoza po posameznih področjih je lansko leto izgledala takole:

	Izvoz v %	Uvoz v %
Zahodna Evropa	46,7	50,4
Vzhodna Evropa	30,3	18,6
ZDA in Kanada	6,7	20,2
Azija in Daljni Vzhod	6,7	4,5
Afrika	7,5	3,7
Latinska Amerika	2,1	2,6

Za Vzhodno Evropo, Azijo in Daljni Vzhod, in Afriko je značilno, da izvoz prekaša uvoz. To je zlasti res za Sovjetsko Zvezo, kamor je letos odšla posebna gospodarska delegacija, da bi dosegla boljše ravnovesje. Jugoslaviji namreč bolj malo koristi, ako ima v gotovih državah aktivni saldo, če te države niso voljne ali pa ne morejo uravnovesiti bilance z izdelki, ki jih mora Jugoslavija uvažati z Zahoda za devize, ki jih nima v izobilju. Pri tem ima Jugoslavija nepovoljno bilanco z Zahodno Nemčijo in Italijo in več ali manj uravnovešeno bilanco z Veliko Britanijo. To poslednje pa se bo še po slabšalo zaradi vse večje integracije Skupnega Trga (Common Market) in ev. pristopitve Britanije. V države Skupnega Trga gre sedaj 25,8% jugoslovanskega izvoza, a s pristopitvijo Britanije bi ta odstotek znašal 34%. 30% izvoza gre v države članice vzhodno-evropske gospodarske skupnosti. Tako je Jugoslavija dejansko navezana za svoj izvoz na oba "bloka" in ji prijateljstvo z "neopredeljenimi" deželami bolj malo pomaga. Z vse večjo integracijo Skupnega Trga bo prizadejan posebno izvoz vina, tobaka, ribjih in mesnih konserv, pohištva in usnjenih izdelkov. Tudi z izvozom kmetijskih izdelkov in živil bo bolj slabo, ker so se članice Skupnega Trga tudi v tem pogledu sporazumele in bodo povečale subvencije za razširitev domače kmetijske proizvodnje, medtem ko so doslej odkupovale 75% vsega jugoslovanskega izvoza.

V prvem polletju so se posamezne panoge takole izkazale pri izvozu:

kovinska industrija	11,16 milijard dinarjev;	22% več kot lani;
lesna industrija	9,83	(deviznih) 6% več
barvasta metalurgija	8,98	25% več
ladjedelnštvo	8,32	48% več
živilska industrija	6,97	11% manj kot lani;
tekstilna industrija	4,28	15% manj
črna metalurgija	3,42	9% manj
elektroindustrija	2,91	19% manj kot lani.

Tem slede potem industrija tobaka, nekovin, kemičnih proizvodov, nafte, papirja in gume. Vrednost izvoza električne energije je znašala 250 milijonov dinarjev.

Kar se izvoza iz Slovenije tiče, se je izvoz industrijskih izdelkov povečal v primeru s prvim polletjem lani za 20%, a izvoz kmetijskih pridelkov za 3%. Glavne industrijske panoge so bile takole zastopane pri izvozu:

lesna industrija	3,25 milijard dinarjev (deviznih);	18% več kot lani;
kovinska industrija	1,42	55% več
živilska industrija	1,07	70% več
barvasta metalurgija	1,4	3% manj
tekstilna industrija	0,85	11% manj

Tem sledijo potem usnjarsko-čevljarska industrija z 250 milijoni dinarjev (38% manj), papirna industrija s 325 milijoni (trikrat več), črna metalurgija z 229 milijoni (82% več), nekovinska industrija s 453 milijoni (18% več) in elektroindustrija z 238 milijoni (26% več). Iz kmetijskega sektorja

se je povečal izvoz živine na 1628 milijonov dinarjev (14% več), a izvoz poljedeljskih pridelkov se je zmanjšal na 393 milijonov (40% manj kot v istem obdobju lani).

DEFICIT SE KLJUB TEMU VEČA

Čeprav navajam vse te številke za jugoslovanski in slovenski izvoz pred vsem zato, da dam neko sliko strukture tega izvoza, bo verjetno tudi koga zanimalo, kaj vse te milijarde dinarjev dejansko predstavljajo v bolj otipljivi zahodni valuti. Tega mi je z gotovostjo nemogoče podati, ker se tako uradno kot neuradno razmerje s tujimi valutami pogosto menjuje. Tako so svoje čase računali dolar po 300 dinarjev, nato po 600, 750 in celo po 1.000 dinarjev. Toda Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD = Organization for Economic Co-operation and Development) je maja letos objavila gradivo o gospodarskem razvoju Jugoslavije. Tam je zapisano, da se je vrednost izvoza povečala od 240 milijonov dolarjev v l. 1954 na 566 milijonov dolarjev v l. 1960. Isto gradivo tudi trdi, da se je industrijska proizvodnja v Jugoslaviji povečala od 94% v l. 1950 (osnova 100 l. 1953) na 264% v letu 1961. Vprašanje je seveda, ali se je to povečanje izvršilo zaradi višje produktivnosti ali pa zaradi višjih regresov in dotacij, da investicij sploh ne omenim. Vsi regresi iz zveznih proračunov so namreč znašali lani 66,1 milijarde dinarjev (v primeru z 50,1 milijarde l. 1960), dotacije pa 15,7 milijard. Od tega so znašali regresi kmetijstvu 26,7 milijard in so bili uporabljeni v glavnem za umetna gnojila in opremo. Kljub temu je kmetijska proizvodnja padla, čeprav so režimski teoretiki in sam Tito trdili, da bo z uvedbo modernih agrotehničnih sredstev in mehanizacije kmetijska proizvodnja uspevala neglede na vreme. Svoje čase so se namreč stalno izgovarjali s sušo ali poplavami.

Kot sem navedel na začetku, je znašala vrednost izvoza v prvem polletju 86,4 milijard dinarjev. To je precej manj kot predvideno, saj je izvoz za celokupno letošnje leto predviden v vrednosti 201 milijarde dinarjev. A če vzamemo v poštev, da je uvoz dosegel že v prvem polletju 133,9 milijard din, potem vidimo, da se bo deficit v plačilni bilanci s tujino spet močno povečal (Tito je rekel v Splitu, da Jugoslavija že sedaj dolguje 800 milijonov dolarjev). Deficit se je povečal zlasti lani, ko je imela Jugoslavija največji povojni uvoz v vrednosti 270,3 milijarde dinarjev (22,4 milijarde več kot l. 1960), ki je prekoračil izvoz za celih 100 milijard. Izgleda, da tudi letos ne bo ta presežek dosti manjši.

Važen vir dohodkov bi lahko za Jugoslavijo predstavljala tkzv. investicijska dela v tujini, ako bi dežele, kjer se ta dela vršijo, plačevala jugoslovanske usluge z dolarji. Tako so jugoslovanska podjetja v prvem polletju dokončala ali pa skoro dokončala graditev jezua Karaun v Siriji, daljnovoda Durgapur-Kalkuta v Indiji, luke Asab v Etiopiji in luke Tarus v Siriji. Začela pa so graditi tovarno traktorjev v Egiptu in osuševati slana jezera v Indiji. Poleg tega so prevzela projektiranje in nadzorstvo nad graditvijo elektrarn in namakalnih naprav v Siriji, raziskovalna dela v Venezueli, graditev hidrocentrale v Togu, graditev vodnjakov v Egiptu in Iraku, raziskovalna dela v Etiopiji in Maroku, projektiranje obale in graditev luških naprav v Gani, graditev prve faze vodovoda v Asabu v Etiopiji, proizvodnjo opreme in montiranje dveh hidrocentral v Etiopiji, razširitev hidrocentrale v Gvineji, geološko-investicijska dela v Libanonu, štiri moderne klavnice v Grčiji, in ceste v več nerazvitih deželah. Vrednost letos opravljenih del bo znašala po tečaju okrog 60 milijonov dolarjev. Med slovenskimi podjetji, ki se udeležujejo teh del s svojimi izdelki, se najbolj odlikujeta METALNA iz Maribora in LITOSTROJ iz Ljubljane.

Med donosnimi viri je treba omeniti tudi turizem, ki bi utegnil prinese tudi Jugoslaviji še dosti več, ako bi se bolj potrudili. Od 1957 do 1961 leta so za njegov razvoj vložili samo en odstotek vseh gospodarskih investicij, v prejšnjem obdobju pa še manj. Tako razpolagajo samo z 28.000 posteljami v primeru z 380.000 v mali Avstriji, 792.000 v Italiji, 1.673.000 v Franciji, 1.060.000 v Angliji in 203.000 v Švici. Kljub temu jim je turizem prinesel lani 26.190.000 dolarjev, kar niso mačkine solze.

Vse to je seveda ena stran medalje. Druga stran pa predstavlja birokratsko pojmovanje izvoza, nelojalna konkurenca med uvozno-izvoznimi podjetji, večje zanimanje teh podjetij za uvoz kot za izvoz ker je prvi pač lažji od drugega, slabo poznanje zunanjega trga, nezadostna skrb za kvaliteto, pomanjkanje surovin, neizpolnjevanje dobavnih rokov, predvsem pa nekonkurenčne cene zaradi previsokih proizvodnih stroškov.

M.P.G.

Vekoslav Farkaš:

JAVNI OBRAČUN

Hotel sem že prej poročati o letošnji V.konferenci Saveza "OSLO BODJENJE", ki se je vršila o Velikonočnih praznikih meseca aprila v Londonu. Toda sem zadevo odložil, dokler ni NAŠA REČ, glasilo "Oslobo djenja", meseca julija objavila celotno poročilo z referati - takoda je zdaj moč dobiti jasnejšo sliko o delu te simpatične srbske skupi= ne v letih 1960, 61-62.

Zdi se mi, da je vpogled v njihov finančni položaj najbolj zani miv, prvič, ker je gotovo nekaj izrednega za emigrantske prilike, da je tako poročilo sploh objavljeno, in drugič, ker je vprav iz takega poročila mogoče videti in soditi moč in stanje kake organizacije.

Osrednja sila Saveza je kajpak mesečni list NAŠA REČ. Ta je ime la v aprilu 1962. leta kar 1.559 naročnikov (prejemnikov lista), od ka terih jih je 940 plačevalo naročnino 12/- (oz. 3 dolarje) na leto. Savez je imel od poslednje konference 1.1959. dohodkov £ 2.644.7.6 (£ 7,460), od česar je odpadlo na članarino £ 1,144.7.5 (£ 3,200), na naročnino za NAŠO REČ £ 928.11.10 (£ 2,609), na darove £ 500.8.5 (£ 1,401) in na dohodke od prodaje biblioteke NASE DELO £ 65.14.11 (£ 184). Izdatki pa so bili: za NAŠO REČ £ 2,271.18.11 (£ 6,361), redni izdatki Saveza £ 351.15.4 (£ 985), izredni izdatki £ 29.1.11. Čeprav je stanje v blagajni samo £ 11.11.4 (£ 32.20) v času poročila, je vendar očitno, da je Savez Oslobođenje ena najmočnejših emi = grantskih organizacij.

Na konferenci je poročal o delu Saveza g. Aleksandar Petrović, politično poročilo pa je podal g. Nenad Petrović. Z ozirom na slednje je bila daljša razprava o političnih vprašanjih in nazadnje spreje= ta resolucija, ki jo podajam kasneje v izvlečku. Za nove člane no = vega Glavnega odbora so bili izvoljeni gg. dr. M. Borisavljević, dr. Ili ja Joksimović, M. Kojčinović, M. Kolarević, M. Lazarević, T. Mardaljević, Dr. M. Mihailović, R. Pavlović, N. Petrović, D. Rajković, Ž. Stamenković in M. Radović. V Disciplinski odbor so prišli gg. E. Jurišić, Lj. Kordić in B. Radonjić.

Novi glavni odbor je pozneje sklenil, da naj bo odslej sedež Saveza v Londonu (prej je bil v Parizu in Chicagu), a v novi sekre= tariat so bili izbrani gg. Nenad Petrović, Desimir Tošić in Aleksan = dar Petrović. Urednik NASE REČI bo še naprej g. Desimir Tošić, blagaj nik Saveza pa g. Mihailo Kojčinović. Naslov tajništva Saveza pa je 1, Warbeck Road, London, W.12.

Izvlečki iz resolucije

II. Današnji režim je bil in ostal s svojo ideologijo in svojim totalitarnim načinom vladanja tuj narodom Jugoslavije... Gromadenje neuspehov sedanjih oblastnežev ohrabruje tudi utrujene nasprotnike, da dvigajo glavo. Prihajajo nove, drznejše in okretnejše generacije, s katerimi stopajo na dan nove in sveže sile. Množijo se znaki, da se v narodih Jugoslavije prebujajo samozaupanje in rastejo težnje, da samodoločajo o svoji usodi.

III. ...Odločilen pogoj za uspeh na tej poti (odstranitev ko= munistične vladavine v Jugoslaviji) je: da vodilne demokratske politi= tične sile v narodih Jugoslavije skupno označijo v najbolj grobih po= tezah svojo demokratsko alternativo za ves prostor Jugoslavije in da se potem za to alternativo solidarno odločijo. S tem je treba biti na čistem: ločeno nastopanje Srbov, Hrvatov, Slovencev, bosansko-herce govskih muslimanov in Macedoncev v življenjskih političnih vpraša = njih, nastopanje, ki ne stremi za postopnim zbliževanjem gledišč, ne= hote podpira nadaljevanje komunističnega režima. Takšno zbliževanje gledišč zahteva žilave in odločne napore, toda oni so cena brez kate= re ni uspeha.

IV....Zamisel, da se more emigracija pojavljati kot pobornik legitimitete in kot legitimno predstavništvo naroda, zamisel, ki je bila razširjena prva leta begunskega žigljenja, je danes pokopana. Na drugi strani pa je gledišče, da more imeti emigracija gotovo po = men, dobilo potrdilo iz vira, od katerega se kaj takega doslej ni mo = glo pričakovati. Ofenziva, ki jo je započel komunistični režim - da namreč emigracijo z amnestijo zvabi, da zapusti izgnanstvo - kaže, da je tolikšno število političnih beguncev za režim težak problem. Nujno je le, da se je emigracija vedno zaveda, da sta mišljenje in razpolo = ženje domovine činitelja, ki odločata, a da emigracija velja le toli = ko, kolikor je sposobna služiti kot podpora narodovim stremljenjem.

V. ...Naša naloga je...da kot predhodnica sopomagamo razvoju pro = svetljenega javnega mnenja o naši demokratični alternativi, nasproti komunističnemu režimu; javnega mišljenja, ki obsega demokratično Srb = stvo v domovini in v svobodnem svetu... Demokratična alternativa, za katero se zavzemamo, izhaja od sodobnih nacionalizmov, tolerantnih in pretkanih z vsečlovečanskimi vrednotami; izhaja od izjasnitve za fede = rativno skupnost, ki jo bodo organizirali enakopravni narodi Jugosla = vije v svobodi in sporazumu; izhaja od široko zajete ideje združeva = nja evropskih narodov; izhaja iz demokracije, ki se ne ustavlja na po = litičnih ustanovah ampak zahteva tudi izenačevanje pogojev za ekonom = ski, socialni in kulturni obstanek in napredek vseh članov skupnosti...

SRBI SO GA REŠILI

V "NAŠEM TEDNIKU-KRONIKI" je popisal selski župnik č.g.Alojzij Vauti, kako se je 1.1919. tri tedne skrival pred namškimi folksverov = ci. Bil je skrit pri kmetu Košutniku. Folksverovci so ga iskali, a ga k sreči niso našli. Dvakrat so stikali po hiši, prišli tudi v podstreš = no sobico, v kateri je bil skrit pod podom. Bil je v življenjski ne = varnosti. To je bilo tedaj, ko so Nemci porazili slovenske čete v za = četku majnika 1919. Nemci so 2.maja zasedli Velikovec, kjer se še da = nes imenuje neka ulica v spomin na to nemško zmago "2.Mai Strasse".

Dne 7.maja 1919. ni bilo nobenega oboroženega slovenskega vojaka na Koroškem več. Preteklo je tri tedne. Dne 28.maja ob štirih zjutraj pa se je pričela jugoslovanska ofenziva pod poveljstvom generala Smil = ljanića. Bil je ravno križev teden, ko se povsod vršijo procesije za božji blagoslov, za odvrnitev hudega. 28.majnik je bila sreda, tretji dan križevega tedna. In tedaj je zagrmelo... Najhuje je bilo v Mežiš = ki dolini, kjer je bil sovražnik najmočnejši. Preko Jezerskega čez Že = lezno Kaplo je vdrl polkovnik Milenković na podjunske polje. Prišel je do Drave, dalje ni mogel. Tedaj je dal Smiljanić povelje za napad v Labotsko dolino. 2.junijaso jugoslovanske čete zavzele št.Pavel in s tem je bil nemški poraz zapečaten. Odprta je bila pot proti Velikov = cu in Celovcu. Že 3.junija so Jugoslovani zasedli Velikovec, 6.junija pa je Milenković vkorakal v Celovec. Nato so Jugoslovani zasedli še Gosposvetsko polje in vrh Magdalenske gore nad njim. Oboroženi boj za Koroško je bil končan s slovensko zmago. Toda pri tem ni ostalo. Zahva = liti se moramo Wilsonu, ki je za Koroško potem zahteval plebiscit. Te = ga pa smo izgubili, ker je bilo ljudstvo po petdesetletnem načrtnem ponemčevanju nemško šole. Že preveč ponemčurjeno. V takih razmerah je bila določitev plebiscita vseskozi krivična, ker smo ga morali v naprej izgubiti. Mi smo dobili 15.279 glasov, Nemci pa 22.025.

Jugoslovanska ofenziva je prišla pol leta prepozno. A v nekem ozi = ru nam je koristila: sporno ozemlje je prišlo pod jugoslovansko upra = vo. Brez tega niti tistih dobrih petnajst tisoč glasov ne bi dobili!

In še enemu je pomagala ta ofenziva: selskemu župniku Vautiju. Bil je 28.maja, ko so Selani prinesli iz Kort novico: "V Kortah kar mrgoli Srbov." Tisti dan so namreč jugoslovanske čete že zasedle Kor = te, naslednji dan pa Sele. Župnik g.Vauti pa je bil s tem rešen in konec je bilo njegovega skrivanja, ki bi se lahko drugače končalo.

FRANTIŠEK HLAVAČEK:

PORTRET ENE GENERACIJE (4)

Po volitvah leta 1901. je napredna mladina izdala brošuro "Poraz in slay je", v kateri je analizirala razloge poraza opozicije. Kot enega glavnih razlogov - poleg medsebojne borbe opozicijskih strank - je navedla "oddalje nost inteligence od naroda" in zagovarjala resnično demokratsko ljudsko po litiko. "Narodni borbi je treba dati socialno vsebino in narodne mase prive sti v politično življenje"; propagirala je torej teze praške "Hrvatske Mi sli" in "Novog Doba". O njenem tedanjem stališču piše Marjanović (str. 63) : "Stjepan Radić ni bil v Zagrebu in ni neposredno sodeloval v mladinskih ak cijah med 1.1899. in začetkom 1.1902. (Radić je do srede 1.1900. bil še v Pragi - op.F.H.). Združevanje nove generacije se je v tem času vršilo samo od sebe. Tudi programatska brošura "Poraz in slavje" kot tudi pripravljanje druge "Hrvatske Misli" sta bili rezultat zlitja praških in zagrebških grup "Narodne Misli" in "Nove Nade" (ta list je izhajal poleg "Narodne Misli" in se je bavil po eni strani s književnostjo, po drugi strani pa je obračal po zornost naraščanju na srednjih šolah, da bi ga pridobil za nov pokret -op.F. H.). "To združevanje je bilo izvršeno v letih 1901. in 1902., toda velika akcija, ki je odprla novo razdobje v narodnem življenju, je prišla 1.1903." (str. 62). O tej akciji bom pisal kasneje.

Medtem je prišlo do dogodka, ki je imel velik vpliv na politični razvoj v Hrvatski. L.1902. je prišlo do velikih protisrbskih demonstracij. Eden od razlogov odpora raznih hrvatskih struj proti Srbom je bil ta, da je takrat no vodstvo Srbov na Hrvatskem, vodstvo "Srpske samostalne stranke" podpira lo madžaronski režim v Hrvatski (za ceno raznih privilegijev na cerkveno-po litičnem polju), saj je predstavništvo Srbov v hrvatskem saboru bilo steber Khuenovega madžaronskega režima. Strankino glasilo "Srbobran" je objavilo v jeseni 1.1902. članek, ki je težko žalil Hrvate in je izzval najhujšega od takratnih hrvatsko-srbskih spopadov, o katerem piše Marjanović (str. 65.) : "To so bili znani "septembrski dogodki", ko je 1., 2. in 3. septembra drhal najmračnejših predmestnih elementov, vodena od frankovskih hujskačev, a v go tovi meri zaščiteni od oblasti, tri dni razbijala trgovine, srbska stanova nja in ustanove v Zagrebu in metala na ulice njihovo opremo in jih zažigala. Septembrski izgredi naj bi izkopali globlji prepad med Srbi in Hrvati, pri bližali vladine Srbe še bolj vladi, razdvojili opozicijske stranke in nare dili mladinsko srbofilstvo med masami brezuspešno."

Stjepan Radić je obsojal te izgrede. Za njegovo takratno stališče je ti pičen dogodek, katerega opisuje v svoji autobiografiji: "Zraven mojega sta novanja je bila trgovina Srba Popovića. S prvega nadstropja sem gledal z lastnimi očmi, kako so trgovino razbijali in lastnino uničevali. Zatem sem imel kratek govor, v katerem sem rekel, da nam naši Srbi s svojo trmo in ma džaronstvom povzročajo dovolj težav, vendar so oni naši bratje in zato ni niti človeško niti politično pametno postopati proti njim na tak način. Na sprotno pa Madžari... kršijo državno-pravni dogovor in nas hočejo napraviti za svoje tlačane. Če hoče torej ljudstvo protestirati proti nezakonitosti in nasilju, ima dovolj prilike - n.pr. na državnem kolodvoru, kjer so vzlic zakonu samo madžarski napisi. Vi, kar vas je, lahko igrate snamete vse te protizakonite napise, spravite v skrinjo in jo pošljite v Pešto Košutu in Tisi, da si jih obesita na nos." Nekateri razgrajachi so hoteli navaliti nanj, toda ko so slišali vzklik "To je tisti Radić, ki je zažgal madžarsko zasta vo. Prav pravi, pustimo Vlahë, pojdimo na kolodvor!", je masa poslušala. Kre nila je na pot proti kolodvoru, toda v tem trenutku je nanje navalila žendar merija, ki je razpršila množico in aretirala Radića. Radić je bil zadržan mesec dni v preiskovalnem zaporu, iz katerega je bil izpuščen februarja 1903. Toda že aprila je bil ponovno prijet in zaprt do avgusta istega leta. Izpu ščen je bil šele po Khuenovem odhodu iz hrvatskega banskega sedeža. Tako ni mogel sodelovati v velikem narodnem, prav gotovo revolucionarnem pokretu, ki so ga omogočili pomembni politični dogodki na Hrvatskem. Opozicija se je namreč tesno skoncentrirala. Združili so se "obzoraši" in "pravaši", ki so se odcepili od Frankove grupe, a ojačani so bili s tem, da so v novo prava ško stranko vstopili hrvatski naprednjaki v smislu svoji naporov za zedinje nje narodne opozicije.

PREOBRAT PRI SRBIH

To pregrupiranje je dobilo še eno, novo in zelo važno podporo: Svetozar Pribičević, njegovi bratje, Srdjan Budisavljević, Jovan Banjanin in drugi člani srbskega dela narodnega pokreta "generacije 1895" so vztrajno delali na tem, da bi zvrgli madžaronsko vodstvo Srpske samostalne stranke in da bi stranko in s tem večino Srbov v Hrvatski vzeli politično v svoje roke. Pro-tisrbski izgredi l. 1902. so jim pomagali, ker so Srbom pokazali do kakšnih posledic vodi madžaronska in proti-hrvatska politika njihovega takratnega vodstva. Pribičevićeva grupa je dosegla večino v vodstvu stranke in dobila v svoje roke tudi njen list "Srbobran", katerega glavni urednik je postal Svetozar Pribičević. Tako je dokončala zgodovinsko zelo važen preobrat v po-litiki Srbov na Hrvatskem v smislu narodne edinosti, skupne borbe Srbov in Hrvatov proti madžaronstvu in v smislu ostalih naprednih idej. To je pomeni-lo tudi ogromno korist za zedinjeno hrvatsko opozicijo, katere pomen se je pokazal v velikem narodnem protimadžaronskem pokretu l. 1903.

Marjanović piše o tem v svoji knjigi "Stjepan Radić" (str. 65): "Septem-brski nemiri, čeprav sramotni in težki, niso dosegli glavnega namena, ki sta-jim ga nadela Khuen in Frank. Prav nasprotno so izzvali rešilno reakcijo na hrvatski in srbski strani: vzpodbudili so novo hrvatsko generacijo k bolj živemu delu, ki jo je privedlo v prve vrste narodne opozicije in narodnega pokreta; novo srbsko generacijo so postavili na čelo Srpske samostalne stran-ke, ki je kmalu prevzela vodstvo naroda iz rok Khuenovega "Srbskega kluba"; in združili so obe grupi v veliki naskok na tujčev režim in končno celo na sam obstanek dvojne monarhije..." Na str. 68: "Mnoge in različne sile so iz-zvale in vodile narodni pokret iz l. 1903., toda pobudo, življenje in formu-lacijo ciljev pa mu je dala nova napredna generacija..." In na str. 69: "Omla-dina vseh opozicijskih strank je z vse pogostejšimi sestanki, zborovanji, ča-sopisno kampanjo in demonstracijami napotila narodno koncentracijo in narod-no slogu v smeri zahtev po volilnih reformah, ustavnih svoboščinah, pravice do uporabe narodnega jezika, finančne in gospodarske neodvisnosti in ruše-nja dvajsetletnega režima bana Khuena."

Ta pokret je izzvalo večletno madžarsko odlaganje obnove in s hrvatske strani zahtevanega izboljšanja ter madžarsko-hrvatske finančne poravnave, ka-kor tudi nove najrazličnejše madžarske provokacije na Hrvatskem, v glavnem izobešanje madžarskih zastav, proti čemur so opozicionalni Hrvati in Srbi protestirali z velikimi demonstracijami po vsej deželi. Te so se začele pre-tvarjati v prave upore, posebno po krvavih dogodkih v vasi Zaprešić pri Za-grebu, kjer so kmetje hoteli sneti madžarsko zastavo s tamkajšnje železni-ske postaje. Orožniki so streljali na kmete, ubili enega in ranili večje šte-vilo, vključno ženske. To je pripravilo ne samo Zagreb ampak celo Hrvatsko do še hujših demonstracij, ki so v nekaterih krajih dobile že obliko uporov s krvavimi spopadi z orožniki in mnogimi žrtvami med ljudstvom, hrvatskim in srbskim. V vstajah so v veliki meri sodelovali tudi kmetje. Začelo se je izpolnjevati ono, kar je propagirala že praška omladinska "Novo Doba" l. 1898 v svojih programskih in drugih člankih, češ da naj kmetje postanejo faktor v narodni politiki.

REVOLUCIJA V SRBIJI

Khuen je hotel zadušiti ta nevaren pokret s proglasitvijo obsednega stanja in naglega sodišča. S tem je hotel zadeti zlasti začetnike tega ši-rokega narodnega pokreta: napredno hrvatsko in srbsko mladino. Mnogo jih je bilo aretiranih (okrog tisoč), med njimi dr. Lorković in Vilder. Drugi so se umaknili na Reko, v Dalmacijo, v Slovenijo ali na Dunaj, da bi od tam obve-ščali tudi druge hrvatske predele, vso Avstrijo in ves ostali svet o tem, kar se je dogajalo na Hrvatskem in da v tem pokretu ni več sporov med Hrva-ti in Srbi, ki da se skupno bore proti madžarskemu nasilju. To dejstvo je v veliki meri dvignilo pomen tega pokreta in avtoriteto Hrvatov in Srbov v Avstro-Ogrski in v vseh važnih svetovnih političnih krogih. Prav v tem leži velika zasluga napredne hrvatske in srbske mladine.

Njeni aretirani pristaši so pričakovali težke kazni, toda pred njimi so jih rešili (z nekaj izjemami) na eni strani odmevi hrvatskih dogodkov v sve-tu (Madžari in Khuen so se zbalii nadaljne osramotitve pred tujim svetom) in na drugi strani - dogodki v Srbiji: majski prevrat l. 1903. v Beogradu, ki je zrušil austrofilsko, pol-absolutistično dinastijo Obrenovićev, je posadil na prestol kralja Petra Karadjordjevića in uvedel v Srbiji nov režim resnič-

ne demokracije in politične svobode.

Ta preobrat v Srbiji je naredil ogromen vtis v Hrvatski in veliko navdušenje pri vseh protimadžarskih strujah (razen pri Frankovcih), še posebno pa pri napredni struji, ki je v njem videla veliko pomoč za svoje trenutne in dalekosežne cilje. (V tem času sem živel na Dunaju, kjer sem informiral o dogodkih na Hrvatskem češki tisk in dunajske dopisnike listov raznih slovanskih narodov in deloma tudi dunajski tisk. Zveze sem imel s časopisoma "Die Zeit" in "Neues Wiener Tagblatt", v katera sem pisal o čeških gospodarskih zahtevah, katere sem tam zastopal kot stalni predstavnik praške trgo-vinsko-industrijske komore v tkzv. "Centrali avstrijskih trgovskih komor za pripravo trgovskih sporazumov", t.j. novega sistema carinskih sporazumov z drugimi državami. Na Dunaju sem se sestajal s tamkajšnjimi Jugoslovani, posebno s hrvatskimi - istrskimi in dalmatinskimi - poslanci v cesarskem svetu; s hrvatsko, srbsko in slovensko mladino - novim naraščajem, ki se je oprijel idej "generacije 1895", hodil sem v njihova društva itd. Ta mladina je tudi zelo navdušeno pozdravila preokret v Srbiji. Ko se je raznesla vest, da bo čez Dunaj potoval na poti iz Švice v Beograd kralj Peter, ga je ta mladina hotela pozdraviti. Toda zvedeli smo, da bosta obe postaji skozi kateri bo vozil kraljevski vlak - t.j. tkzv. "zahodna" (Westbahn) in druga "Steg" (Staatseisenbahngesellschaft) zaprti in pristop vanji ob prihodu kraljevega vlaka strogo prepovedan. Tu sem našel pomoč. Poznal sem direktorja "Stega", Čeha ing. Burgera - poznejšega ministra železnic v Češkoslovaški. Ta mi je poslal nekega češkega uslužbenca, da bi se z jugoslovansko mladino zmužnil na postajo skozi neki stranski vhod, ki ga ni čuvala policija. Tako smo se splazili na postajo, počakali da se je vlak s kraljem ustavil na peronu in nato stekli do njega. Kralj je gledal skozi okno in mladina je začela burno vzklikati "Živio" in "Živel jugoslovanski kralj!" S tem so dali izraza svoji težnji za zedinjenje Jugoslovancev v eno skupno državo. Kralj je bil presenečen in očitno zadovoljen in je hotel odpreti okno, gotovo z namenom, da bi nekaj rekel. V tem trenutku je na nas navalila policija in nas izgnala s postaje. Nobenega ni aretirala, toda pozneje sem zvedel od direktorja Burgerja, da je policija izvedla preiskavo, kako so se mogli demonstranti "priplaziti" na postajo, ki je bila zastražena od policije - vendar je preiskava ostala brez uspeha.

To epizodo omenja tudi profesor Slobodan Jovanović v svoji knjigi "Stvaranje zajedničke države" (knjiga 1, str. 2.) in opisuje "gomilo Srbov in Hrvatov". Toda v tej gomili so bili tudi Slovenci.

Ko že govorim o jugoslovanskih stvareh na Dunaju, bi rad dodal še to. Tam se imel l. 1904. predavanje v društvu "Orientverein" v prisotnosti srbskega poslanika v Avstro-Ogrski dr. Mih. Vujića, poznejšega predsednika vlade v Kraljevini S.H.S., o neprijateljskih trgovinskih vezah Avstro-Ogrske s Srbijo. V predavanju sem ostro kritiziral sovražne postopke avstro-ogrske carinske politike proti uvozu iz Srbije. Avstrijsko ministrstvo za trgovino me je radi tega obtožilo pri praški trgovinski komori, zahtevajoč, da me od pokliče z mojega položaja v "Centrali". Toda praška komora je to zahtevo energično odbila, jaz pa sem še naprej ostal na svojem mestu vse do l. 1905, ko je bil ta carinski sistem dokončan. Moj položaj pa je bil s tem dogodkom kljub temu otežkočen.)

RADIĆEVA OPOZICIJA

Toda tisti, ki ni kazal posebnega navdušenja nad temi zgodovinskimi dogodki, je bil Stjepan Radić. Bal se je prevelikega vpliva nove demokratske Srbije na narod v Hrvatski. Iz drugih razlogov so se ga bali Khuen, madžari ter vladni dunajski in peštanski krogi. To je bil drugi razlog, zakaj ni so kaznovali demonstrantov iz uporov l. 1903. Bali so se, da bi te kazni še bolj ojačale simpatije naroda na Hrvatskem za Srbijo.

Nade, ki so jih izražali naprednjaki, da se z dogodki v Srbiji bliža možnost jugoslovanskega zedinjenja, so bili v nasprotju z Radićevim načrtom o neki "novi" federalizirani Avstro-Ogrski. To vprašanje je postalo sedaj, ko so bili Radić in njegovi naprednjaki izpuščeni iz zaporov, naenkrat aktualno, ker je Radić, ki je dotlej molčal na Hrvatskem o svojem načrtu, poskušal, da objavi v "Hrvatski Misli" posamezna poglavja svoje češke knjige o habsburški "Podonavski federaciji". Trenja, ki so nastala zaradi tega in razna druga nasprotja so privedla do izstopa naprednjakov iz uredništva "Hrvatske Misli" prepusčajoč jo Radiću samemu, ki je odslej, kot piše v svoji autobiografiji "pisal popolnoma sam". Naprednjaki so začeli izdajati nov list,

tednik "Pokret" (ki je od 1.1905 izhajal kot dnevnik), katerega glavni urednik je postal Većeslav Vilder. Bil je njegov urednik vse do jeseni 1.1915, ko je "Pokret" nehal izhajati z ukazom bana Skerlecza, ker je Vilder odločno odbil njegovo zahtevo, da v časopisu pozdravi vstop Bolgarske v vojno proti Srbiji na strani Austro-Ogrske in Nemčije. (Radič je med tem pokorno služil protisrbski vojni politiki teh držav. O tem in o težkih posledicah za Vilderja zaradi tega bom pisal pozneje.) Štirinajst let urejevanja "Pokreta" - to je velika in sijajna doba Vilderja kot najspretnjšega in najboljšega naprednjaškega časnikarja, publicista višje stopnje, ki je dvignil list na svetovno višino - seveda s sodelovanjem drugih velikih osebnosti naprednega pokreta, posebno Lorkovića, univ.prof. Šurmina, Dežmana, Mazzure in drugih. S tem listom - in s svojimi drugimi sposobnostmi - si je s svojo osebno skromnostjo Vilder pridobil velik in včasih odločujoč vpliv na politiko naprednjakov in pozneje na Hrvatsko-srbsko koalicijo ter je v politični zgodovini Hrvatske (in pozneje tudi Jugoslavije) odigral pomembno in važno vlogo. Toda moral je tudi nositi posledice zaradi svojega močnega, radikalnega in neustrašenega stališča, ki ga je zavzel tako v listu kot v svoji ostali politični dejavnosti. Doživel je mnoga preganjanja in pogoste aretacije ter številne obsodbe na težko ječo. S tem je bilo kaznovano njegovo junaštvo, katero je vedno brez omahovanja in strahu kazal v časih, ki so bili posebno nevarni, n.pr. za časa aneksije Bosne in Hercegovine, veleizdajniškega procesa v Zagrebu in svetovne vojne. O tem bom še pozneje navajal podrobne podatke. Zaenkrat bi le rad poudaril, da ga tudi največje preganjanje, ki je celo ogrožalo njegov osebni obstoj, in najhujše trpljenje ni moglo zlomiti - vedno je ostal junaški borec za hrvatsko in jugoslovansko stvar. In prav za to stvar je prenašal težke muke in pogosto preganjanje.

(Nadaljevanje sledi)

PISMA UREDNIKU

SRBI V HRVATSKI: G.urednik! Cenjenemu dr.S.Tomiću (KT 277) bi sporočil: Non sequitur! Srbi se niso nikoli prostovoljno borili za Nemce. Vedno proti njim. Nacistična Nemčija je pobijala 100 Srbov za enega ubitega Nemca. Kako more primerjati Srbe s sudet-skimi Nemci iz časov nacizma! Samo toliko, s Senekininim pozdravom: "Veritatis simplex oratio est."

MILOŠ AČIN-KOSTA

OBSOJEN NA SMRT: G.urednik! V svojih Spominih v vašem listu je dr.L. Sirc omenil tudi dr.Borisa Furlana, ki je bil isto časno kot avtor obsojen na smrt. Pošiljam vam letak, tiskan in izdan v Londonu 3.februarja 1944. od strani "Ujedinjenog odbora Južnih Slovena u Londonu" in podpisan od dr.Borisa Furlana, dr.Rusolfa Bičanića in Mihaila Petrovića. Nekaj let pozneje so isti, katere je dr.Furlan povelečeval v tem letaku, njega sodili kot izdajalca!. Kljub najboljši volji mi je težko simpatizirati s trpljenjem dr.Furlana.V.F.

KRŠČANSKO ZEDINJENJE: G.urednik! Pišete o katoliških prizadevanjih za krščansko zedinjenje in posredno dajete na potila, kakšni naj bodo naši odnosi do bratov pravoslavne vere.Isto berem tudi po drugih slovenskih listih. Na žalost pa pogrešam tako sodobno in zares krščansko pisanje v hrvatskih in srbskih listih.Izjema je po mojem samo pariški list SAVREMENIK,ki je objavil dr.Janežičev članek - vsi drugi pa malenkostno poročajo o koncilu, o teh perečih vprašanjih pa sploh ne razpravljajo - spet z izjemo zborške ISKRE v Münchenu. Od njih bi prej pričakoval kakšnega načelnega treznega in resnega članka o teoloških vprašanjih,ki delijo katoličane in pravoslavne - ne pa časovno tako zgrešen in po okusu nedosten članek,kot ga je objavila ISKRA o nastanku starokatoliške Cerkve v Jugoslaviji. Kot da je nekaj žensk, s katerimi da so živeli dalmatinski katoliški svečeniki v konkubinatu, že zadosten razlog, da so drugi duhovniki zapustili katoliško Cerkev in šli v staro-katolicizem....! Če srbski tisk res ne more objaviti nič bolj resnega in z ničemer drugim pomagati, da pridemo vsi kristjani enkrat vkup, potem je bolje, da tudi tako plažo ne objavlja.

F.S.

NOVI ČASI

Zapeljiva toda obenem drzna je misel, začetki z izdajanjem novega lista. Vprašanje ni samo de nar, ki je gotovo neobhodno potreben, ampak tudi krog sodelavcev, naročnikov in bravcev, ki naj ga novi list zajame. Če tega ni, pač list izgubi smisel obtoja - pa čeprav stoji za njim kak imoviti posameznik ali imovita skupina.

Dvakrat drzna je v slovenskih razmerah in miselnosti namera, izdaja ti neodvisen list. Slovenci smo namreč bili leta nazaj tako do po = polnosti zorganizirani in opredeljeni, da je bil vsak poskus izdaja nja neodvisnega tiska takorekoč v naprej obsojen na propast. Poli = tične neodvisnosti, - in o tej je kajpak v glavnem govora, - enostav no nismo dojeli kaj šele razumeli. Zato je tudi trpeli nismo. Začet ki tu ali tam v času med obema vojnama so bili resnično samo začet ki, kajti z lučjo si lahko iskal pri belem dnevu politično neodvi = sen in stvaren notranje-političen komentar. Če bi kdo za to hotel kriviti tiskovni zakon in cenzuro, naj kar pomisli, kdo je tak za kon uvedel, ga podpiral in izvajal. Še več: obstoj takega zakona smo jemali kot samo po sebi nekaj razumljivega. Lahko pa se spomni = mo še, kako je bilo s kulturnimi revijami, če se niso kaj hitro o = predelile politično ali po sodobno govorjeno: idejno.

Človek bi pričakoval, da smo se s prihodom in bivanjem v tujem sve tu, ki ne pozna tako notorične zaplankanosti, kot smo je bili delež = ni Slovenci doma, le prebili do novih spoznanj. Nekateri da, mnogi pa na žalost še vedno ne. Samo nekaj mesecev je tega, ko je ugleden slovenski javni politični delavec take klestil na račun neodvisno = sti Klica Triglava, da je bilo jasno videti, da tega vprašanja še vedno ne razume. Pri sedemdesetih letih!

Zato je tem bolj presenetljiva pojava "NOVIH ČASOV", kot se imenuje "nova slovenska revija...: neodvisna, nestrankarska", čeprav v isti sapi hiti zatrjevati, "da ne bo tekmovala z nobeno drugo slovensko revijo ali časopisom." Zakaj pa ne?

NOVI ČASI, ki jih v Buenos Airesu ureja g. Ruda Jurčec, znani sloven = ski časnikar in kulturni delavec, obrazlože v uvodu, zakaj so nam potrebni: znati moramo razumeti znamenja časa in revija naj tolmači dogodke, odpravlja predsodke, brusi robatosti v medsebojnih odnosih in nakazuje možnosti skupnega dela. Kajti "svet stoji danes na pra = gu nove dobe. To bolj slutimo kot pa vidimo in čutimo, saj smo sredi samega dogajanja. Toda vseмирski poletji in vesoljni cerkveni zbor so vendarle zunanji izrazi preloma v našem času. Zgodovina bo bolj točno pisala, kdaj in kako je nova doba nastajala..."

V dveh številkah, ki sta bili doslej izdani, je treba opozoriti na dober članek "Za kulturo organiziranega predstavljanja Slovencev v svetu" in prepotrebno razpravo v obliki intervjuja "Na poti do slovenske cerkvene pokrajine".

Kot je iznenadila pojava nove neodvisne revije baš v Argentini, kjer so sicer gospodarski pogoji za njeno izdajanje lažji kot morda kjer koli drugje, se je treba veseliti prav tega dejstva. To kaže, da je leđ prebit in da tudi tja prodirajo novi pogledi, čeprav je še ved = no treba velike hrabrosti, iskrenosti pred samim seboj in pred oko = ljem, da se človek lahko izjavi za neodvisnega. Pot ne bo posuta z rožicami, treba bo trdega dela in potrpežljivega dopovedovanja. A sadovi utegnejo biti tem slajši. Srečno pot!

D. Pleničar

NOVI ČASI (Tiempos Nuevos)
25 de Mayo 533, 3er. piso
Buenos Aires

Trdo vezano knjigo V. Vilderja
BIKA ZA ROGOVE lahko dobite po
znižani ceni 10/6 pri "Demos",
62, Offley Road, London S.W.9.

Da bi sebe bolje poznali

"Zgodovinski atlas Slovenije", ki ga je pred poldrugim letom izdala Slovenska kulturna akcija v Buenos Airesu, smo dobili precej pozno v oceno in tako seveda že po objavi ocene v marsikaterem slovenskem listu. Vendar ne bi bilo prav, da izid tako važne knjige ne bi registriral tudi Klic Triglava, dasiravno marsikaj morda več ne bo aktualno.

Zgodovina nas Slovencev je tako nesrečna, da je naša stara neodvisna preteklost pred tisoč leti obdana z meglo negotovosti in da se vrzel v znanju o naših praočetih začne polniti šele od dobe, ko so nas pogoltnili Bavarci in Franki. Ta pa je sovpadala s prenehanjem slovenskega plemstva in prihodom tujih plemištev. Tako strmimo v stoletja, ko so naši dedi delali tlako in ko so "našo" zgodovino predstavljale peripetije babenberskih, habsburških in ostalih vodskih in cesarskih družin. Tako nam noben atlas ne more povedati, kako smo se preoblikovali kot narod v teku dolgih stoletij. Od dokaj nejasnih pojmov meja Samove in Koceljeve države pred tisoč leti do Napoleonove Ilirije nam na žalost atlas lahko nudi samo podatke o Svetem rimskem cesarstvu nemške narodnosti, o razvoju habsburške Avstrije in cerkveni razdelitvi na slovenskem ozemlju.

Atlas je reprezentativne oblike in platnice pokrite s plastično prevleko. Besedilo ob zemljevidih je podano ne samo v slovenščini ampak tudi v angleščini in španščini. Naslovno stran krasijo barvasti grbi mnogih slovenskih mest in trgov.

Zemljevidi so podani kronološki in skupaj z besedilom, ki jih spremlja, predstavljajo neke vrste povzetek naše zgodovine od davnine v obliki orisa jantarske poti od Italije do Baltika preko slovenskega ozemlja do sedanje Ljudske republike Slovenije. Nad vse zanimivi so zemljevidi, ki kažejo premike evropskih narodov za časa raznih faz selitve narodov. Pomagajo nam k razumevanju praznine, ki se je tvorila za časa selitve pred slovanskimi plemeni v srednji Evropi in ki jim je omogočila pomik proti zapadu. Zanimiv je tudi zemljevid, ki nam kaže prvotni prostor naseljen od Slovencev, saj je današnje ozemlje Slovenije le tretjina le-tega. Slovenci na meji proti Furlaniji so bili naseljeni strnjeno in narodnostna meja se je tukaj komaj premaknila. Na severu je bilo prebivalstvo bolj raztreseno in kljub temu, da je tam bila zibelka naše državnosti in kulture, smo ravno tu pretrpeli največje ozemeljske izgube v borbi z metodičnimi nemškimi gospodarji. Karantanija, nekdanje središče slovenskega ozemlja, je danes pokrajina nemško govoreče države.

Založnik Slovenska kulturna akcija in avtor profesor Roman Pavlovčič zaslužita polno pohvalo za to dragoceno delo in pomoč, ki jo najkoristneje pokažemo na ta način, da atlas kupimo in postavimo v knjižno omaro.

J.G.

KRONIKA

Dr. JOŠKO TISCHLER, ki je v juniju praznoval šestdesetletnico rojstva, je bil postavljen za ravnatelja slovenske gimnazije v Celovcu.

Msgr. MATIJA ŠKERBEC je v Cleve landu praznoval svojo zlato mašo.

P. BERNARD AMBROŽIČ, urednik avstralskih "Misli", je dosegel sedemdeset let.

2. julija je minilo 25 let, kar je umrl nadškof Anton B. Jeglič.

Načelni sporazum za posojilo 30 milij. dolarjev je bil dosežen med Jugoslavijo in Mednarodno banko. Denar je namenjen za hidrocentralo Bajina Bašta.

PREJELI SMO: Majcen, "Povestice", Izdala Slov. kult. akcija. Broš. 12s vezano 15s.

OD MESECA DO MESECA

PLEHKO PLAHTANJE PLENUMA

Grdobije, katere je razgalil Tito v Splitu, so navdihnile komuniste z novim revolucionarnim ognjem. Tega mnenja je bil Centralni komite ZKJ, ki je na 4. plenumu 22. in 23. julija pretresal pomanjkljivosti v Zvezi komunistov in jugoslovanskem gospodarstvu. V dolgem poročilu je Ranković ugotovil, da so komunisti enodušno pozdravili Titov govor in pismo Izvršnega komiteja CK ZKJ ter so se s strahansko revolucionarno silo lotili odpravljanja napak. Tako so ustvarili novo delovno ozračje ter pokazali, kako trdno stoji ZKJ proti vsem oviram v socialističnem razvoju Jugoslavije. V tujini so javno razpravo o napakah prikazali kot slabost, a v resnici je pokazala moč ZKJ in zaupanje ljudi vanjo.

V vseh republikah so že podvzeli potrebne ukrepe: preuredili so izvršne sveste, javno unravo in gospodarske komore; a v ZKJ pobijajo na eni strani birokratizem in na drugi liberalizem. Posebno pozornost zasluži vzgoja kadrov - mladih komunistov, ki bodo z bodočo rotacijo položajev prihajali v ospredje. Komunisti se morajo zavzemati za gospodarski napredek in dviganje življenske ravni. Med njimi mora vladati ideološko-politična enotnost in zvezna in republiška vodstva se morajo bolj uveljaviti.

Poročali so tudi:

DORIS KRAIGHER o gospodarskih vprašanjih: rast proizvodnje je upadla, storilnost dela pada in v zadnjih 5 letih je potrošnja presegala proizvodnjo, a investicije so rastle bolj kot osebna potrošnja. V proračunih federacije, republik in komun je potrebna štednja. Vlagati bo treba v moderne tovarne, ki bodo zadovoljevale domače in tuje tržišče. V zidanje stanovanj gre 70% vseh neekonomskih investicij. Treba bo štediti tu in pri gradnji šol ter bolnic, pa tudi pri vlaganju v promet. **Število zaposlenih je od 1955 do 1961 naraslo za 1,2 milijona, od česar sta dve tretjini šli v industrijo.** A novi sistem odkriva presežke delovne sile in zaposlevanje upada.

MILOŠ MINIC o planu za 1963: druženi produkt naj se poveča za 10,6%, narodni dohodek 11,9%, storilnost 6,1%, industrijska proizvodnja 10%, poljedelstvo 19%, izvoz 12,5% in uvoz 8,3%, tako da se bo primanjkljaj v zunanji trgovini zmanjšal za 9%. Potrebne so gospodarske rezerve in pripraviti je treba sedemletni plan za 1964-70 (sedanji petletni plan bi potekel šele 1965).

SLAVKO KOMAR o poljedelstvu: 50% vseh pridelkov na trgu pride iz socialističnega sektorja, katerega je treba z vso silo povečati ter razširiti kooperacijo z zasebniki. Jugoslavija potrebuje pribl. 4,5 milijonov ton žita na leto; leta 1959 ga je pridelala 4,3 m. ton, a v zadnjih 5 letih povprečno 3,6 m. ton. Da bi zadovoljili potrebe, je treba razširiti setev socialističnega žita od 325.000 ha na 500.000 ha. Leta 1963 naj bi pridelali 4,5 m. ton. Povečati je treba odkupne cene socialističnih pridelkov.

TITO je bil zadovoljen z Rankovičem, a ostala tri poročila so se mu zdela presplošna. Pripomnil je tole:

- (1) Komunisti so razumeli resnobo položaja; morajo voditi, a ne komandirati.
- (2) V gospodarstvu je potrebna integracija in ne decentralizacija. Zanje morajo skrbeti proizvajalci, ki naj dobe na razpolago več sredstev. Politiki naj se v gospodarstvo ne vtikajo, ampak le nadzorujejo proizvajalce.
- (3) Storilnost mora narasti; nekatere tovarne so zdaj dobrodelne ustanove, v katerih je 50% preveč delavcev.
- (4) Za izvoz so potrebna velika podjetja. Najlažje izvažamo v Afriko in Azijo, kjer nas imajo radi; a potrebna so jim posojila.
- (5) Z devizami je treba štediti in omejiti uvoz; tovarne, ki sestavljajo uvožene dele, se morajo naučiti, da jih bodo same izdelovale.
- (6) Turizem prinaša lepe denarce (24 milj. v 1961) in ga je treba pospeševati.
- (7) Pri investicijah je treba paziti: ne smemo graditi nepotrebnih, političnih tovarn niti v nerazvitih področjih.
- (8) Slovenci bolje delajo in jim zato ne smejo očitati, da bolje žive.
- (9) Komunisti morajo paziti na deformacije v kulturnem življenju.

Sklepi plenuma so trepljali komuniste po ramenu, češ da odpravljajo napake v gospodarstvu in proučujejo razloge za zastoje v proizvodnji in storilnosti; razvlečeno so pritrjevali poročilom in Titu ter zapleteno nakazali, da je treba:

- (1) pripraviti plan za 1963 na obstoječi Osnovi in se zavzeti za višjo raven;
- (2) vzpodbujati proizvodnjo in storilnost na vse načine, tudi s plačami;
- (3) utrditi delavsko upravljanje, nagrajevanje po učinku, sodelovanje in planiranje;
- (4) izkoriščati tovarne do polne zmogljivosti in jih osamosvojiti od tujih licenc;
- (5) razvijati transport, gradbeništvo in trgovino v skladu s proizvodnjo;
- (6) povečati izvoz in tujski promet; zmanjšati uvoz;
- (7) uravnati razdeljevanje sredstev, da bi stabilizirali gospodarska kretanja;
- (8) usmeriti investicije v najbolj donosne objekte;
- (9) dajati nerazvitim predelom določen del narodnega dohodka;
- (10) štediti pri gradnji stanovanj in drugega; opustiti zidanje upravnih zgradb;
- (11) uskladiti osebne dohodke s proizvodnjo in storilnostjo;
- (12) izenačevati pridelovalne pogoje in vezati dohodke z resnično storilnostjo;
- (13) zaposljevati delavce bolj učinkovito in jih naučiti novih veščin, kjer treba;
- (14) spraviti socialne dajatve v sklad z gibanjem osebne potrošnje;
- (15) odpraviti primanjkljaje v proračunih na vseh stopnjah;
- (16) ustvariti gospodarske rezerve, vključno tuje valute;
- (17) na vse kriplje pospeševati socialistično poljedelstvo, povečati proizvodnjo in predvsem pridelati dovolj pšenice za domače potrebe.

INTERVJU

Tito je sprejel 7. avgusta na Brionih skupino uglednih Amerikancev s člankarjem Drew Pearsonom in vrhovnim sodnikom Earl Warrenom, ki so letovali v Dalmaciji. Z angleškimi električnimi vozički je goste odpeljal v klet, kjer so dve uri poskušali vina. Nato se je Koča Popović v minimalkah podal na podvodni lov, zagoreli Tito in pes Tiger pa sta se igrala z žogo. Pearson je opazil, da so se jugoslovanski voditelji bolj zanimali za smrt Marilyn Monroe kot za politiko, a se je s Titom le pogovoril o politiki. V intervjuju, ki je bil objavljen 12. avgusta je Tito dejal:

- (1) Berlin bo napeto vprašanje, dokler bo ostal v rokah velikih sil; edino sami Nemci ga lahko rešijo, če upoštevajo, da je Vzhodna Nemčija država z novim redom.
- (2) Z Vzhoda ne bo oboroženega napada; proti komunistični infiltraciji pa naj se Zahod postavi z gospodarskimi in demokratičnimi sredstvi.
- (3) Hruščov želi mir, da bi dvignil ZSSR na višjo gospodarsko raven.
- (4) Za utrditev miru so potrebni stiki in pogovori, ki bodo odstranili nezaupanje med ZDA in ZSSR. Prenehanje jedrskih poskusov bi prineslo veliko olajšanje.
- (5) Sestanek med Kennedyjem in Hruščovom bi bil dobrodošel, ker bi odstranil nezaupanje. Prenehanje oboroževalne gonje bi bil prvi korak k razorožitvi.
- (6) Ne bi bil rad posredovalec med ZDA in ZSSR.
- (7) Sovjeti pomirjevalno vplivajo na Kitajsko, tako glede obalnih otokov kot glede položaja na indijski meji.
- (8) Razlike med ZSSR in Kitajsko so bolj politične kot ideološke: ZSSR hoče sožitje, ker verjame v mirno tekmovanje; Kitajci pa smatrajo sporazume za izgubo časa.
- (9) ZDA in ZSSR bodo prijatelji, ker so možnosti za sodelovanje velike.
- (10) S Cerkvami v Jugoslaviji ni nobenih težav. Celo katoliški duhovniki dobivajo pokojnino in drugo pomoč.
- (11) Nova ustava se bo razlikovala od klasičnih ustav, ker bo temeljila na državljanu in proizvajalcu ter šla od spodaj navzgor. Zvezna skupščina bo imela več domov za različne panoge družbenega življenja, v katere bodo občine delegirale poslance. Le 150 zveznih poslancev bo voljenih neposredno za največ 4 leta. Predsednik republike bo ločen od predsednika izvršnega sveta.
- (12) Povabljen je bil na počitnice v ZSSR in bo morda šel pozno letos ali spomladi prihodnjega leta.

Slovenija šteje sedaj 1.613.000 prebivalcev, kakih 3% več kot pred 5 leti. Naravni prirastek je s povojnih 18.000 na leto padel lani na komaj 14.800. Porok je manj, pač pa je več ločitev zakona.

Jugoslovani lahko kupijo tujo valuto v vrednosti 15.000 dinarjev enkrat na leto za potovanja v tujino. Isto toliko dobe če hočejo poslati pomoč sorodnikom v tujini.

IVAN STANIČ